

PRIDRUŽIVANJE SRBIJE EVROPSKOJ UNIJI

ACCESSION OF SERBIA TO THE EUROPEAN UNION

Sonja Stoiljković^{1*}

Sažetak: Paralelno sa institucionalizovanjem svetskih privrednih kretanja, kroz rad Svetske trgovinske organizacije, MMF-a i Svetske banke, kao najvažnijih ekonomskih i monetarnih institucija, odvija se i proces regionalizacije, odnosno regionalnog integrisanja u značajne strategijske unije. Najvažnija od njih, kojoj pripadamo i geografskim i istorijskim i ekonomskim određenjem, je Evropska unija. Upravo iz tog razloga, autor je težio da prikaže kako ulazak u Evropsku uniju utiče na jedno društvo u tranziciji, koje su pozitivne, a koje negativne posledice pridruživanja, kao i razlozi zbog kojih je ovaj proces u ekonomskom, pravnom i političkom smislu još uvek u zaostatku u odnosu na već priključene zemlje.

Ključne reči: regionalizacija, EU, tranzicija, uslovi pridruživanja, prednosti, negativni efekti

Abstract: Parallel with institutionalization, through WTO, IMF and World Bank measures, world economy is also characterized by process of regionalization (integration by creating strategic union). The most important union, that we belong to by our geographic, historic and economic facts, is European union. That's why the author focuses on effects of joining EU, both in positive and negative way, and also gives reasons why our integration progresses slowly in economic, legal and political point of view.

Key words: regionalization, EU, transition, terms of joining, positive and negative effects

1. Uslovi od značaja za pridruživanje Srbije EU

Često čujemo kako se naglašava dobrovoljnost ulaska u EU. I, zaista, to je izbor jedne zemlje – da li će se pridružiti integraciji ili će samostalno usmeravati svoj razvoj, što danas čini samo par zemalja. Pristupanje EU ne isključuje samostalnost i suverenost države članice, već donosi sobom određena pravila koja se moraju poštovati.

Ali, nije samo država subjekt koji se opredeljuje za ulazak u ovu integraciju. U ovom procesu nameće se niz uslova, pri čemu je svaka zemlja poseban slučaj. Ako je svaka zemlja specifičan entitet sa ekonomskim, političkim, kulturnim, socijalnim karakteristikama, čini se da je Srbija najspecifičniji slučaj regiona, za koji se određuju posebna pravila. Razmotrimo neka od njih.

Iz oblasti demokratije i vladavine prava potrebno je rešiti sledeća pitanja: reforma javne uprave, rad tužioca za ratne zločine, efikasnost i modernizacija nezavisnog pravosudnog sistema, zakonodavstvo u medijima, razvoj NGO (nevladinih organizacija) i civilnog društva, zakon o sukobu interesa i borbe protiv korupcije, Kancelarija ombudsmana. Od političkih uslova izdvojeni su: obaveze iz članstva u Savetu Evrope, zaštita izbeglica i raseljenih lica, zaštita prava manjina, reforma vojske i strategija od-

¹ mr Sonja Stoiljković, Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije

brane, puna saradnja sa ICTY (Haškim tribunalom), regionalna saradnja. Ekonomska oblast obuhvata sledeće: makroekonomska stabilnost, liberalizacija cena, ukidanje mera administrativne kontrole, ubrzanje restrukturiranja, privatizacije i likvidacije, strategija borbe protiv nezaposlenosti, definisanje sive ekonomije, poreske reforme.

Pored opštih uslova, Srbija na svom putu ka EU nosi i breme nedovršene saradnje sa Međunarodnim tribunalom u Hagu. Na političkom planu još se izdvaja i nestabilnost, uslovljena neodređenim statusom južne pokrajine, Kosova i Metohije. Iako se u zvaničnim krugovima nikad ne može naići na stav da je rešenje kosovskog problema supstitut za dalji napredak procesa evropske integracije, ovo nerešeno pitanje se prethodnih godina često povezivalo sa, naizgled potpuno odvojenim, putem ka Evropi.

Ne možemo reći da Srbija nazaduje u odnosu na ostale bivše republike SFRJ, ako uzmemo u obzir poslednju godinu tranzicije koja je i u okviru izveštaja EBRD pozitivno ocenjena u mnogim oblastima. Jedino naš razvoj ne možemo uporediti sa Slovenijom koja je iskoristila pravi trenutak za pokretanje tranzicionog i, u okviru njega, privatizacionog procesa. Zaostajanje Srbije u periodu od 2000–2004. godine anulirano je pomacima u ekonomskim reformama ostvarenim u 2005. i 2006. godini, a pozitivni trend je nastavljen i u periodu od naredne dve godine. Zašto onda još uvek gledamo u leđa onih kojima smo nekada bili uzor? Zato što nam je bilo potrebno dve godine da dođemo do strategije „dvostrukog koloseka” (dok je Hrvatska već počela pregovore o članstvu)? Zato što nam je tri godine trebalo da se dogovore odnosi između Srbije i Crne Gore, dok su ostale zemlje regiona već koristile strategiju EU preko Procesu stabilizacije i pridruživanja? Zato što smo najspecifičniji slučaj u regionu, pa onda za nas i važe uvek drugačiji, specifični uslovi.

Bez dalje naglašene subjektivnosti, razmotrimo kako ekonomske, političke i pravne nesavršenosti našeg sistema utiču na izvesnost ili neizvesnost nastavka procesa pridruživanja.

2. Ekonomski aspekt pridruživanja EU

Put Srbije ka članstvu u EU odvija se kroz Proces stabilizacije i pridruživanja, čiji je osnovni cilj da zemljama regiona omogući brže sprovođenje političkog i ekonomskog preobražaja koji su nužni za napredak u procesu pridruživanja.

Čvrsto opredeljenje Srbije za što brže priključenje EU zahteva definisanje ključnih strateških pravaca privrednog i socijalnog razvoja, sa ciljem stvaranja stabilnog i efikasnog tržišnog sistema privređivanja i konkurentne privrede sposobne da se suoči sa pritiskom konkurencije unutar EU (što je kriterijum iz Kopenhagena), odnosno, stvaranje maksimalno konkurentne privrede, zasnovane na znanju, koja je u stanju da obezbedi održivi privredni rast sa novim i bolje plaćenim radnim mestima i većom socijalnom kohezijom (što odražava ciljeve iz Lisabona).

Ispunjavanje ovih uslova podudara se s ključnim tranzicionim zadacima Srbije. Treba do kraja izgraditi tržišni način privređivanja i sistemske pretpostavke za njegovo nesmetano funkcionisanje, kako bi se dostigle više stope privrednog rasta na kojima se može graditi makroekonomska i socijalna stabilnost. Potom slede procesi prilagođavanja ekonomskog i pravnog sistema, kao i procesi prilagođavanja infrastrukture standardima EU, čiji je krajnji cilj uključivanje u Evropsku uniju i, kasnije, u Evropsku monetarnu uniju. Tada će za Srbiju biti važno i formalno ispunjenje kriterijuma iz Mاستrihta koji zahtevaju od kandidata nisku stopu inflacije, niske kamatne stope, nisko učešće budžetskog deficita u

BDP, održivo učešće javnog duga u BDP, stabilan devizni kurs. Ti uslovi već sada trebaju da služe kao orijentir za održavanje trajne makroekonomske stabilnosti.

Sušтина strategije razvoja koja vodi ubrzanom približavanju EU je podizanje ukupne konkurentske sposobnosti srpske privrede. To znači odlučno sprovođenje svih tranzicionih i reformskih procesa koji mogu da aktiviraju razvojne potencijale zemlje – ljudske, materijalne i prirodne, i da učine Srbiju privlačnom za brži dolazak inostranog kapitala i brži razvoj domaćeg privatnog sektora. Osnovni zadatak države je, dakle, uspostavljanje zdravog tržišnog ambijenta i upravljanje osnovnim agregatima društvenog proizvoda – investicijama i potrošnjom, sa ciljem održanja unutrašnje i spoljne makroekonomske ravnoteže (stabilnost cena i platnog bilansa). Samo u takvim uslovima Srbija u narednim godinama može da ostvaruje prosečnu godišnju stopu rasta bruto domaćeg proizvoda od 5% i dostigne u 2010. godini nivo BDP-a po stanovniku od oko 4300 dolara i time smanji jaz u nivou razvijenosti u odnosu na EU.

Treba upozoriti da Srbija na početku pridruživanja EU ima:

- nizak BDP po stanovniku (oko 3000 dolara),
- visoku zvaničnu nezaposlenost,
- nezavidan položaj na rang listi zemalja po stepenu konkurentnosti,
- unutrašnje i spoljne neravnoteže ispoljene kroz inflacione pritiske i preveliki deficit platnog bilansa,
- tehnološku zaostalost (koja u pojedinim sektorima iznosi 30 godina),
- veliki procenat siromašnih.

Osnovni cilj je povećanje stope rasta bruto domaćeg proizvoda i njeno održanje na nivou potrebnom da se suzi raskorak u „per capita” dohotku između Srbije i zemalja Evropske unije, kao i uspešnih zemalja u tranziciji. Ostvarenje ovog cilja bi istovremeno osiguralo i smanjenje siromaštva i povećanje životnog standarda. Da bi to ostvarila, Srbija se mora osloniti na jedan od ključnih elemenata razvojne strategije – privlačenje stranog kapitala, pre svega u obliku direktnih investicija. Time se, pored kapitala, u zemlju unose i savremena tehnologija i menadžment, obezbeđuju izvozna tržišta i aktiviraju procesi koji unapređuju poslovanje domaćih preduzeća. Dodatne investicije u ljudski kapital (znanje, obrazovanje, specijalizacija i dr.) i istraživanje i razvoj obezbediće visoke stope rasta BDP-a, ali i povećanje konkurentnosti privrede.

Pitanje podizanja konkurentnosti i osposobljavanja zemlje da se integriše u tržište EU svodi se na razvojnu strategiju koja polazi od realnog tržišnog deviznog kursa i liberalizacije spoljnotrgovinske razmene. Time se investicije usmeravaju u stvaranje nove, savremene strukture privrede, konkurentne na unutrašnjem i inostranom tržištu. Investicije u savremenu opremu i produkcione procese ključna su pretpostavka za poboljšanje konkurentnosti i postizanje većeg izvoza. Povećanje izvoznih prihoda je, sa svoje strane, prvi uslov servisiranja spoljnog duga i obezbeđivanja sredstava za finansiranje uvoza opreme i tehnologije, a to znači i uslov ekonomskog razvoja u narednim godinama. Da bi podigla stopu privrednog rasta i ostvarila konstantno povećanje bruto domaćeg proizvoda i standarda zaposlenih, Srbija mora da dostigne globalnu konkurentnost, prvenstveno na tržištu zemalja Evropske unije sa kojima se odvija najveći deo naše spoljnotrgovinske razmene i tokova kapitala, i prema kojima imamo najveći deo spoljnog duga.

U osnovi razvojne strategije je zahtev da ekonomska politika razvija konkurentne prednosti ukupne privrede Srbije, a ne samo komparativne prednosti određenih izvozno orijentisanih delatnosti. U isto vreme, razvoj se mora graditi na principima održivosti ekonomskog razvoja usaglašenog sa politikom životne sredine, socijalnom i drugim politikama, i u skladu sa osnovnim pravcima sprovođenja Strategije za smanjivanje siromaštva. To znači dinamičan privredni rast i otvaranje novih radnih mesta, uz vođenje računa o socijalno najugroženijim grupama stanovništva i sprečavanje novog siromaštva kao posledice tranzicionog procesa.

3. Politički i pravni aspekt pridruživanja EU

Napori upravicu usklađivanja političkog i pravnog sistema sa standardima EU posle promena 2000. godine značajno su izmenili politički sistem Srbije u pravcu stabilizacije i demokratizacije. Srbija je ušla u novi period građanske demokratije, vladavine prava i poštovanja institucija, iako ima još dosta prostora za napredak u ostvarivanju ovog složenog, višeznačnog i verovatno najznačajnijeg segmenta političkog aspekta pridruživanja EU.

Iako se, sa teorijskog stanovišta, demokratija i vladavina prava posmatraju kao dva zasebna koncepta, sa stanovišta pridruživanja Evropskoj uniji oni predstavljaju organsku celinu, čiji osnov predstavljaju parlamentarna demokratija i princip podele vlasti. U tom smislu se od država kandidata zahteva da imaju koherentan i funkcionalan ustavni okvir, kao i to da legislativa bude usklađena s njim.

Nedostaci i problemi se ogledaju kako u sferi izgradnje adekvatne pravne regulative, tako i u funkcionisanju političkog sistema u celini. Jedan od najviših prioriteta u demokratizaciji društva je reforma bezbednosne politike, gde je došlo do jasnog opredeljenja da se ona mora izvršiti u skladu sa unutrašnjim demokratskim političkim promenama i procesima tranzicije, promenama u međunarodnom okruženju i smanjenim pretnjama nacionalnoj bezbednosti, kao i promenama karaktera samih pretnji. Ova reforma se mora izvršiti u skladu sa pretpostavkama koje podrazumevaju evroatlantske integracije. U ovu svrhu su preduzeti početni koraci za uspostavljanje civilne, pre svega parlamentarne, kontrole nad vojskom, posredstvom skupštinskog Odbora za bezbednost. Ukinuti su vojni sudovi, a njihovi predmeti su prebačeni u nadležnost civilnih sudova.

Posebno značajan segment demokratije i vladavine prava je svakako reforma vojske. Iako je u novembru 2004. godine usvojena Strategija odbrane, potrebno je dalje utvrđivanje i izrada pravnog osnova reforme sistema odbrane. Osim toga, ostalo je još niz otvorenih problema, od kojih se izdvajaju: stvaranje odgovarajućeg pravnog okvira za rešavanje pitanja vojne imovine, kao i dalji rad na prilagođavanju struktura oružanih snaga, što podrazumeva i njihovo smanjenje, kao i osposobljavanje za nove bezbednosne izazove koji su prevashodno nevojne prirode: terorizam, organizovani kriminal i korupcija. Pri tome uvek treba imati u vidu socijalne efekte koje donosi takva reforma.

Kada je reč o političkom učešću i predstavljanju građana, može se konstatovati da su u najvećoj mogućoj meri obezbeđeni slobodni i poštenu izbori. Ovakva situacija jednim delom proističe i iz reforme izbornog zakonodavstva. Da bi izborna volja birača u potpunosti bila ispoštovana, neophodno je obezbediti uslove za stalnu i pojačanu parlamentarnu kontrolu nad radom vlade. Nažalost, još uvek nedostaju neki važni mehanizmi koji bi to omogućili.

Veoma važan, možda najvažniji parametar u merenju nivoa demokratije jednog društva je i stepen nezavisnosti sudstva. I pored toga što su učinjeni određeni koraci u pravcu stvaranja zakonskog okvira za podizanje nivoa nezavisnosti pravosudnog sistema, postignuti rezultati, kako potvrđuju i ocene EU, još uvek nisu zadovoljavajući. Stoga će koraci koji se preduzimaju u pravcu smanjenja uticaja izvršne vlasti, profesionalizacije i racionalizacije pravosuđa u narednom periodu biti intenzivirani. U novijoj istoriji pravosuđe u Srbiji nije se odlikovalo takvim stepenom nezavisnosti, nepristrasnosti i odgovarajućim procesnim garancijama koji bi ga činili samostalnom i nezavisnom granom državne vlasti. U jednopartijskom sistemu pravosuđe je decenijama bilo pod političkim pritiskom i uticajem partijske zakonodavne i izvršne vlasti, što se u velikoj meri ogledalo u izboru sudija i njihovom radu. U odnosu na prethodni period, ostvaren je napredak u smislu nezavisnosti pravosuđa. Ipak, ono ni danas nije dostiglo potrebni stepen nezavisnosti, što je tipično za sva tranziciona društva, u kojima je pravosuđe dugo zavisilo od izvršne i stranačke vlasti – egzistencijalno i neposredno. Poverenje građana u pravosuđe nije na visokom nivou, najviše iz razloga neefikasnosti, čime se dovodi u pitanje pravo pojedinca na pravično suđenje.

Jedan od najvećih problema sa kojima se suočavaju gotovo sve zemlje, a posebno one u procesu tranzicije, je svakako korupcija. I pored činjenice da su u ovoj oblasti učinjeni neki pomaci – usvojen Zakon o sukobu interesa, izrađena Nacionalna strategija za borbu protiv korupcije, izrađen Zakon o sprečavanju pranja novca, sačinjen Nacrt zakona o policiji – potrebno je učiniti još napora da bi se zaokružila zakonska pokrivenost ovog problema i obezbedilo dosledno i efikasno sprovođenje donetih zakona.

Acquis communautaire su pravne tekovine EU, odnosno komunitarno pravo. Sadrže prava i obaveze zemalja članica, a obuhvataju sadržaj, načela i političke ciljeve Osnivačkih ugovora, zakonodavstvo usvojeno primenom Osnivačkih ugovora i presude Evropskog suda pravde, zatim deklaracije i rezolucije koje je usvojila EU, mere koje se odnose na zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku, mere koje se odnose na pravosuđe i unutrašnje poslove, međunarodne ugovore koje je zaključila EU, kao i ugovore između zemalja članica na području delovanja Evropske unije. Svaka država čiji je cilj članstvo u EU, pa tako i Srbija, mora da prihvati odredbe Osnivačkih ugovora i usvoji pravne tekovine Unije.

Usklađivanje predstavlja usaglašavanje domaćih propisa sa pravom EU, kako bi se omogućila lakša komunikacija i trgovina. Usvajanjem prava i standarda ove integracije, domaća privreda biće privlačnija za direktna strana ulaganja, a domaći proizvodi biće konkurentniji na tržištu EU. Pravna sigurnost u Srbiji će rasti sa procesom evropske integracije, budući da su reforma i efikasnost sudstva osnovni uslovi za članstvo. Bez dostizanja evropskih standarda u ovoj oblasti, Srbija ne može postati članica Evropske unije. Najveću korist u ovom procesu imaće privrednici i građani naše zemlje.

4. Ekonomske posledice ulaska u EU

4.1 Prednosti ulaska u Evropsku uniju

Možda najviše u prilog pogodnosti, koje pruža članstvo u Evropskoj uniji, govori činjenica da je to najdublja ekonomska integracija na svetu. U poređenju sa SAD, Evropska unija postaje ravnopravni učesnik na svetskom tržištu. Godišnji bruto društveni proizvod EU dostigao je oko 8.000 milijardi dolara, dok je američki na nivou od oko 10.000 milijardi. Evro, po mišljenju mnogih, lako može ugroziti globalnu dominaciju dolara. Evropa jača svoju kolektivnu svest i samosvojnost, ističe jasne interese i vrednosti, koje su potpuno različite od američkih. U EU se povelala rasprava, koja treba da dovede do stvaranja evropskog ustava. Takođe, ova evropska integracija korak po korak stvara zajednički od-

brambeni sistem, iako su sve njene članice u NATO paktu. Kako EU jača svoje upravne institucije i prihvata nove članice, ona postepeno postaje ozbiljna protivteža Americi na svetskoj sceni.

Za zemlju zakasnele tranzicije, kakva je naša, pomoć i prihvatanje od strane EU je od višestrukog značaja. Promene u privredi se mogu ostvariti otvaranjem prema međunarodnom okruženju, uz istovremenu zaštitu unutrašnjeg tržišta, naročito u sferama koje su od vitalnog nacionalnog značaja. Pošto EU predstavlja jedinstveno interno tržište sa slobodnim kretanjem roba, usluga, ljudi i kapitala, i to bez fizičkih, carinskih, poreskih i administrativnih prepreka, našoj zemlji bi članstvo omogućilo povećanje proizvodnje i izvoza, uz oslobođenje od carinskih i drugih mera. Samim tim, došlo bi i do povećanja uvoza inputa, kojima Srbija ne raspolaže, kao i visoke tehnologije. Modernizacijom procesa proizvodnje sigurno će se ostvariti uticaj i na porast konkurentnosti na svetskom tržištu.

Podsetimo da je EU naš najveći spoljno-trgovinski partner, a to je naročito važno za period pre uvođenja sankcija 1993. godine. Ilustracije radi, udeo EU u ukupnom izvozu bio je 1991. godine oko 55%, a udeo u uvozu oko 50%.² I u periodu samoupravljanja značajne uvožno-izvozne performanse su ostvarene upravo u odnosima sa zemljama EU. Jugoslovenski izvoz industrijskih i poljoprivrednih proizvoda pretežnim delom bio je usmeren na tržišta zapadne Evrope. Za razliku od tadašnje Jugoslavije, zemlje sa centralno-planskim privrednim sistemom ostvarivale su veoma ograničenu saradnju sa industrijskim zemljama izvan jugoistočnog bloka. Osim toga, jugoslovenski samoupravni privredni sistem bio je daleko napredniji, uprkos nedostacima, u odnosu na sistem sa dominantnom kontrolom države i centralnog plana. Sve je ukazivalo na sledeću činjenicu - da je uspela da izbegne političke nesporazume, ratne konflikte, kao i nalete hiperinflacije, tadašnja Jugoslavija je imala sve pretpostavke da se najbrže i najbezbolnije uputi u proces povezivanja sa Evropskom unijom i da, verovatno, znatno pre ostalih bivših socijalističkih zemalja postane članica te integracije.

Na monetarnom planu, izvesno je da bi i spoljni dug prema zemljama EU bio posmatran u drugačijem svetlu nakon integracije, bilo u smislu reprogramiranja ili u smislu dinamike servisiranja duga. I na kraju, kako bi drugačije Srbija mogla da se posmatra, sem u sklopu evropskih zemalja, zbog svog geografskog položaja. Dakle, samim geografskim određenjem ona je upućena, pre svega, na odnose sa evropskim državama.

Evropska unija, takođe, ima određene interese, koji bi proizašli iz povezivanja sa Srbijom. Najpre, imajmo u vidu važan geo-strateški položaj. Balkan je po svom značaju izbio u prvi plan, zbog saobraćajne veze između Zapadne Evrope i Bliskog Istoka, kao i Istočne i Južne Evrope. Nije zanemarljiv tržišni potencijal od 10 miliona potrošača u Srbiji, kao ni proizvodni potencijal u agraru, energetici, metaloprerađivačkoj industriji, procesnoj industriji i građevinarstvu. Treba istaći i potencijal u turizmu i drugim uslužnim delatnostima, i, na kraju, istraživački i stručni potencijal.

Šireći se na nova tržišta, stvara se mogućnost veće prodaje i konsekvantno tome veće zarade, što je argument ekonomije obima. U isto vreme stvara se pojačana konkurencija, koja proizvodi dvostruki efekat: efekat za firme kroz nužnost usavršavanja, i efekat za pojedince kroz veći kvalitet proizvoda i manju cenu. Firme, naravno, dobijaju jeftinije resurse iz novih zemalja članica. Ono što bi zaokružilo čitav ovaj spektar interesa i koristi od pridruživanja novih zemalja jeste činjenica da proširenje Evropske unije znači i veći broj stanovnika u okviru integracije, a samim tim, u krajnjoj liniji, i jaču pregovaračku moć EU na međunarodnoj sceni.

² Vasić S., Marjanović V., Izazovi evropskih integracija i strategija razvoja Srbije i Crne Gore, (2003)

4.2 Negativne implikacije ulaska u EU

Ovo bi bilo jednostrano razmatranje kada ne bismo bar spomenuli i negativne aspekte ulaska u EU. Cilj autora nije naglasak na nepogodnostima, već samo osvrt na sveukupan uticaj na privredu, kao i socijalni aspekt koji, takođe, mora biti obuhvaćen kada se analiziraju posledice ulaska u evropsku integraciju.

Povezivanje sa EU i uticaj svetskog tržišta imaće niz pozitivnih, ali i određene negativne implikacije na našu privredu. Pozitivno je što će porasti izvoz, proizvodnja, a samim tim, pojačaće se i razvojna dinamika Srbije, ali tržišna utakmica će neminovno pogoditi neefikasna preduzeća i nepropulzivne sektore, koji će morati da ustupe mesto sektorima koje možemo nazvati i osovina razvoja. Sigurno je da će manja i neefikasna preduzeća morati da ustupe mesto preduzećima koja pripadaju uspešnijim sektorima. Treba obezbediti zaštitu unutrašnjeg tržišta i biti obazriv pri razmatranju predloga stranih investitora, naročito kada su u pitanju oblasti od vitalnog nacionalnog značaja, kao što su banke, energetika, zemljište itd. U ekonomski nerazvijenim zemljama, kakva je naša, mora da postoji veoma naglašena državna politika kojom bi se štitili nacionalni interesi od udara globalizacije. U tom smislu, dakle, možemo govoriti o Evropskoj uniji kao vidu globalizacije. Znamo da proces globalizacije sobom nosi i pozitivne i negativne uticaje. Naša zemlja treba da izbegne sudbinu velikog broja malih i ekonomski nedovoljno razvijenih zemalja, u kojima je nacionalni kapital stavljen u službu međunarodnih korporacija.³

Ne treba zanemariti ni socijalni aspekt, koji je naročito došao do izražaja kao posledica zakasnele tranzicije. Nedovoljno brza privatizacija, neprofitabilna preduzeća u stečaju, restrukturiranja javnih preduzeća i tehnološki viškovi ostavili su bez posla na stotine hiljada ljudi u zemlji, u kojoj je stopa nezaposlenosti iz godine u godinu rasla. Proces pristupanja EU će neizostavno usloviti propadanje određenih preduzeća, koja neće izdržati konkurentsku borbu na evropskom tržištu. Dakle, doći će opet do porasta nezaposlenih. Za ovaj problem mora postojati odgovarajuća nacionalna strategija, kako bi stanovništvo što bezbolnije prošlo kroz proces tranzicije, kao i proces pristupanja EU. I sama Evropska unija ima određene zahteve u vezi stope nezaposlenosti. Zajedno sa nestajanjem manje uspešnih preduzeća treba obezbediti odgovarajuća rešenja za novonastali višak radne snage, čime će se postepeno poništavati visoka stopa nezaposlenosti, što je u krajnjoj liniji i jedan od zahteva EU.

I pored želje mnogih zemalja da što pre postanu deo evropske integracije, postoje i izuzeci. Švajcarska je, na primer, dva puta organizovala referendum o pristupu EU i oba puta je referendum propao. Ova zemlja je i dalje jedna od najbogatijih zemalja na svetu, iako je stopa rasta društvenog proizvoda u poslednjih 13 godina od 0,9% duplo manja od proseka zemalja EU, koji je iznosio 2%. Kada bi se postojeći trend nastavio, prema studijama Organizacije za evropsku saradnju i razvoj (OECD), Švajcarska bi 2020. godine zauzimala tek 20. mesto među najbogatijim zemljama sveta. Većina Švajcaraca, po anketama, i dalje veruje da članstvo u EU mnogo košta, a malo donosi, i da je bolje sa Briselom imati bilateralne ugovore, nego se podvrgnuti diktatu zajedničkog tržišta. Koliko će razvijene zemlje koštati izbegavanje članstva u EU pokazaće budućnost, a negativni trendovi se već naslućuju. Retko ko se može odupreti vidovima globalizacije. Mi i nemamo veće ekonomske razloge za to, tako da bi u slučaju privrede Srbije prednosti pristupanja EU prevagnule nad lošim stranama i nedostacima, koji moraju u hodu biti rešavani.

³ Stojanović I., Privreda Srbije na raskršnici između reformskih i tranzitornih promena.

Zaključak

Kako su manje privrede izložene i pozitivnim, ali i negativnim efektima procesa globalizacije, tako se pomera i lestvica prioriteta kada je u pitanju uključivanje u svetska ekonomska kretanja. Treba biti svestan negativnih implikacija (koje su svoj vrhunac doživele kolapsom u SAD i širenjem negativnog trenda celom planetom u vidu svetske ekonomske krize, najizraženije nakon krize iz 1930. godine), a onda i pozitivnog dejstva ovog procesa. Bili smo svedoci da su prethodnih godina prednosti globalizacije stavljane u prvi plan, dok su moguće negativne posledice retko i sporadično spominjane (ako izuzmemo glas „antiglobalističkog” pokreta). Neosporno je da Srbija svoje mesto mora tražiti u okvirima najpre evropskog, a onda i svetskog tržišta. Sa druge strane, regionalna integracija kojoj pripadamo u svakom pogledu (i geografskom i ekonomskom), jeste Evropska unija. Ulaskom u EU Srbija bi dobila dodatnu snagu za prevazilaženje aktuelnih, kako unutrašnjih problema, tako i pretećih spoljnih ekonomskih negativnih uticaja. Moramo naglasiti da bi odlaganje pristupanja EU donelo povećanje distance Srbije u odnosu na dinamiku razvoja ostalih zemalja, čime bi naša privreda sve više i više bila marginalizovana.

Imajmo u vidu da društvo u tranziciji pred sobom ima dva zadatka. Jedan se sastoji u transformaciji u tržišni sistem privređivanja, a drugi u praćenju dinamičkih promena u razvijenim tržišnim privredama. Da li u našem slučaju možemo govoriti o dostizanju ova dva cilja? I ako možemo, postavlja se pitanje u kojoj meri je privreda Srbije u stanju da prati promene, koje se odvijaju u najrazvijenijim zemljama? Možda je to daleko najteža posledica zakasnele tranzicije naše privrede – nemogućnost priključivanja razvijenim zemljama, kao i nemogućnost usklađivanja sopstvenog razvoja sa sve dinamičnijim razvojem drugih zemalja. Upravo ta činjenica mora da usmeri našu privredu na rešavanje problema političke i ekonomske nestabilnosti, pravnih i institucionalnih ograničenja, kako bi pristup evropskom tržištu i najznačajnijoj regionalnoj integraciji usledio u što skorijem periodu.

Literatura:

- [1] Damjanović, M., (2007) *Šanse i prepreke tranzicionog društva – osnovne dileme*, Beograd
- [2] Hitiris, T., (2003) *European Union economics*, „Financial Times”, Prentice Hall
- [3] Kovač, O., (1999) *Euro izazovi i iskušenja – ujedinjena Evropa*, Beograd, Ekonomski signali
- [4] Stojanović, I., *Privreda Srbije na raskršnici između reformskih i tranzitornih promena*
- [5] Vajdenfeld, V., Wolfgang, V., (2002) *Evropa od A do Š*, Beograd, Institut za evropsku politiku
- [6] Vasić, S., Marjanović, V., (2003) *Izazovi evropskih integracija i strategija razvoja Srbije i Crne Gore*, Niš, „Ekonomске teme”